

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Шевченко Ірини Миколаївни**

**на тему «Пропедевтика наукового мовлення молодших школярів у
дослідницькій діяльності в системі Малої академії наук України»**

поданої на здобуття ступеня доктор філософії

з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми та її зв'язок з планами наукових робіт установи.

Актуальність дослідження зумовлена прагненням сучасної освіти підготувати здобувачів до життя у складному швидкоплинному світі, формуючи у них необхідні знання, навички, ціннісні орієнтири та особистісні якості для успішної адаптації й активної участі в суспільному житті. Умови глобалізації, технологічного прогресу та соціально-економічних трансформацій вимагають від освітньої системи підготовки не лише носіїв знань, але й активних, відповідальних та компетентних громадян. У контексті сучасних тенденцій, грамотність та наукова грамотність виступають як фундаментальні компетентності, що забезпечують успішну адаптацію та активну участь особистості в соціумі. Розвиток цих компетентностей вимагає переосмислення традиційних підходів до навчання та впровадження інноваційних методик, спрямованих на формування дослідницької культури та здатності до самостійного пізнання.

На означені виклики реагують законодавчі документи вітчизняної освітньої галузі, акцентуючи увагу на розвитку критичного мислення, дослідницьких навичок, комунікативної компетентності та ін. Невід'ємною складовою цих компетентностей є наукове мовлення, формування якого ще у молодшому шкільному віці стає фундаментом для подальшого успішного навчання та самореалізації. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти мовленнєва компетентність визначена як одна з ключових, що передбачає здатність учнів ефективно використовувати мову для спілкування, пізнання та самовираження. Концепція Нової української школи підкреслює важливість формування дослідницької компетентності, яка націлена на розвиток умінь учнів самостійно ставити запитання, шукати інформацію, проводити дослідження, робити висновки та ін. У свою чергу, дослідницька діяльність є ефективним засобом розвитку наукового мовлення, допомагає дітям краще розуміти навколишній світ і розвивати допитливість. Наукове мовлення є важливим чинником становлення особистості, здатної до самостійного пізнання, критичного мислення, а також у нерозривному зв'язку із науковим мисленням стає необхідним інструментом для успішної

дослідницької діяльності. Також формування наукового мовлення молодших школярів є підготовчим етапом до подальшого навчання, зокрема в умовах спеціалізованої освіти наукового спрямування, тому першочергово постає питання його пропедевтики.

Незважаючи на затребуваність та значний інтерес до розвитку мовленнєвої й дослідницької компетентності молодших школярів, недостатньо дослідженим залишається питання пропедевтики наукового мовлення в контексті дослідницької діяльності, яка реалізується в системі Малої академії наук України, що і обумовлює актуальність дисертаційного дослідження.

Тема дисертації затверджена вченою радою Інституту обдарованої дитини НАПН України від (протокол № 9 від 03 листопада 2021 року).

Особистий внесок автора у рамках проведених досліджень зазначених проблем полягає у визначенні теоретичних основ формування наукового мовлення молодших школярів у дослідницькій діяльності в системі МАН України, створенні методики пропедевтики наукового мовлення молодших школярів у дослідницькій діяльності, спрямованої на формування когнітивно-мовленнєвих умінь, розробленні критеріїв оцінювання розвитку наукового мовлення молодших школярів (3-4 класів) у контексті дослідницької діяльності, базованих на вимогах останніх нормативів оцінювання в початковій освіті, навчальної програми з позашкільної освіти дослідницького напрямку (у співавторстві) для вихованців молодшого шкільного віку з підрозділами щодо розвитку наукового мовлення, уточненні поняття «наукове мовлення молодших школярів» та визначенні поняття «пропедевтика наукового мовлення молодших школярів».

2. Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених в дисертації. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлені власні ідеї і розробки автора, що дозволили вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані особисто дисертантом. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

3. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень і рекомендацій визначається методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень роботи; опорою на здобутки в контексті мовознавчих напрямів, методик розвитку мовлення; методики дослідницької діяльності молодших школярів, опорою на вимоги державних стандартів освіти та відповідних нормативно-правових документів, сукупністю використаних методів дослідження, організацією педагогічного експерименту й позитивними результатами експериментального навчання.

4. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– доведено можливість успішного розвитку наукового мовлення молодших школярів у дослідницькій діяльності в системі МАН України;

– показано, що методика пропедевтики наукового мовлення молодших школярів у дослідницькій діяльності та критерії оцінювання рівня розвитку наукового мовлення учнів 3-4 класів можуть бути ефективними педагогічними засобами формування когнітивно-мовленнєвих умінь учнів.

вперше: обґрунтовано доцільність пропедевтичного підходу до формування наукового мовлення молодших школярів; розроблено, експериментально перевірено методику пропедевтики наукового мовлення молодших школярів у дослідницькій діяльності; розроблено інструментарій діагностики рівня розвитку наукового мовлення учнів 3-4 класів; створено (у співавторстві) навчальну програму з позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку для учнів початкової школи з авторськими підрозділами щодо формування наукового мовлення; визначено, які фактори, на думку педагогів, впливають на формування наукового мовлення учнів, які методи та форми роботи педагога вважають найбільш ефективними.

удосконалено: підходи, методи, прийоми роботи щодо формування наукового мовлення молодших школярів у дослідницькій діяльності .

поглиблено та уточнено: зміст понять «наукове мовлення молодших школярів», «пропедевтика наукового мовлення», визначено поняття «пропедевтика наукового мовлення молодших школярів». У результаті аналізу філософської, психологічної і педагогічної літератури обґрунтовано понятійний апарат дослідження, узагальнено поняття «наукове мовлення учнів», «пропедевтика» поглиблено і уточнено поняття «наукове мовлення молодших школярів». Підкреслюючи багатогранність поняття «пропедевтика», спираючись на дидактичну категорію «підхід» і принципи наступності, послідовності, системності й науковості поглиблено та уточнено поняття «пропедевтика наукового мовлення молодших школярів». Теоретично обґрунтовано умови пропедевтики наукового мовлення молодших школярів у дослідницькій діяльності в системі МАН України.

подальшого розвитку набули: дослідження з пропедевтики наукового мовлення молодших школярів у дослідницькій діяльності, педагогічних умов розвитку наукового мовлення учнів.

Розроблено та впроваджено методику пропедевтики наукового мовлення молодших школярів у дослідницькій діяльності в системі Малої академії наук України, навчальну програму з позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку для учнів початкової школи (у співавторстві) з авторськими розділами з формування наукового мовлення молодших школярів.

5. Теоретичне та практичне значення одержаних наукових результатів полягає у розробленні методики пропедевтики наукового мовлення молодших школярів; критеріїв оцінювання розвитку наукового мовлення учнів 3-4 класів; навчальної програми з позашкільної освіти дослідницько-експериментального характеру для учнів початкової школи (у співавторстві) з авторськими розділами з формування наукового мовлення молодших школярів. Теоретичні висновки на основі практичної діяльності та експериментальної роботи, результати дослідження компетентностей педагогів, які впливають на розвиток наукового мовлення учнів, можуть бути використані у діяльності закладів загальної середньої і позашкільної освіти, закладів спеціалізованої освіти наукового спрямування, передусім, в системі МАН України, а також фахівцями, які займаються проблематикою розвитку обдарованих дітей.

6. Використання результатів роботи. Результати дослідження впроваджено в діяльність Національного центру «Мала академія наук України» (довідка № 1.8/24-140 від 19.02.2025 р.), Львівського наукового лицю № 1 імені Б.-І. Антонича (довідка №156 від 28.06.2024 р.), школи І-ІІІ ступенів № 70 м. Києва, Інституту обдарованої дитини НАПНУ (довідка № 02-15/38 від 10.02.2025 р.).

7. Повнота викладених матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором. Основні положення та результати дисертаційної праці відображено в: 14 одноосібних публікаціях автора, з них 4 статті у фахових виданнях України категорії В, 11 статтях і тезах матеріалів всеукраїнських і міжнародних конференцій; 4 авторських методичних розробках, які увійшли до видань двох навчально-методичних посібників, один з яких «схвалено для використання в освітньому процесі» рішенням експертної комісії з позашкільної освіти від 13.12.2023 (протокол № 4) та зареєстровано у Каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, а також у двох навчальних програмах з позашкільної освіти, одна з яких має гриф МОН «для використання в освітньому процесі».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Шевченко І. Освітні традиції дослідницького навчання та створення навчального осередку для молодших школярів у системі Малої академії наук України. *Наукові записки Малої академії наук України*. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2022. № 3 (25). С. 138–145. DOI: <https://doi.org/10.51707/2618-0529-2022-25-15>

2. Шевченко І. Зв'язок мовлення і мислення: пошук теоретичного підґрунтя пропедевтики наукового мовлення. Освіта та розвиток обдарованої особистості. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПНУ, 2024 № 3 (94). С. 29–36. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2024-3\(94\)-29-36](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2024-3(94)-29-36)

3. Шевченко І. Наукове мовлення: лінгвістичні і педагогічні аспекти. *Наукові записки Малої академії наук України*. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2024. № 2 (30). С. 137–148. DOI: <http://doi.org/10.51707/2618-0529-2024-30-14>

4. Шевченко І. Пропедевтика наукового мовлення молодших школярів: концептуальне бачення поняття та дослідження думки освітян. *Наукові записки Малої академії наук України*. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2024. № 3 (31). С. 96–108. DOI: https://doi.org/10.51707/2618-0529-2024-31_1-09

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Шевченко І. Дитяча академія «Футурум» і Музей науки МАНУ: діалог в освітньому просторі. *Музейна педагогіка в науковій освіті*: збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 295–298. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-19-11-2020-251>

2. Шевченко І. Інтегрований підхід до навчання у Дитячій академії «Футурум»: нестандартні заняття. *International scientific and practical conference “Pedagogy, psychology and teaching methods: international experience”*: conference proceedings, July 16–17, 2021. Riga, Latvia: “Baltiya Publishing”, 2021. P. 248–252. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-114-5-64>

3. Шевченко І. Пропедевтика наукового мовлення молодших школярів засобами музейної педагогіки. *Музейна педагогіка в науковій освіті*: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 листопада 2021 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. Ч. 2. С. 91–94. Режим доступу: URL: <https://api.man.gov.ua/api/assets/man/8ec9a7a3-a227-4cc5-ab18-f1719867f0c9/>

4. Довга М. І., Халявка Т. О., Шевченко І. М., Шаповалова М. В. Розвиток компонентів креативного потенціалу в процесі навчання в Дитячій академії «Футурум». *Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: зимові диспути*: тези доп. II Міжнародної науково-практичної інтернетконференції, 4–5 лютого 2021 р. Дніпро, Україна, 2021. Т.1. С. 332–335. Режим доступу: URL: <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/7698/document.pdf>

5. Шевченко І. М. Кейс-метод у дослідницькій діяльності учнів молодшого шкільного віку. *Звітна наукова конференція за результатами роботи Інституту обдарованої дитини НАПН України в 2021 році* : матеріали конференції (Київ, 10 березня 2022 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України. С. 259–263.

6. Шевченко І. Формування наукового мислення і мовлення молодших школярів засобами дослідницької діяльності в системі МАН. *Інноваційні практики наукової освіти* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 15–19 грудня 2022 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 1132–1136. Режим доступу: URL: https://iod.gov.ua/content/events/38/ii-vseukrayinska-naukovo-praktichna-konferenciya-innovaciyni-praktiki-naukovo-yi-osviti_publications.pdf?1674749922.0956

7. Шевченко І. Запитання як інструмент формування дослідницьких умінь молодших школярів на заняттях з елементами STEAM-освіти. *STEAM-освіта: від теорії до практики* : матеріали круглого столу (Київ, 24 березня 2023 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. С. 535–539. Режим доступу: URL: https://iod.gov.ua/content/events/40/krugliyi-stilsteam-osvita-vid-teoriyi-do-praktiki_publications.pdf?1682928086.9243

8. Шевченко І. Розвиток наукового мовлення молодших школярів у процесі проектної діяльності. *Інноваційні практики наукової освіти* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 6–12 грудня 2023 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. С. 844–848. Режим доступу: URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://iod.gov.ua/content/events/54/iii-vseukrayinska-naukovo-praktichna-konferenciya-innovaciyni-praktiki-naukovo-yi-osviti_publications.pdf?1707052853.4065

9. Шевченко І. Діагностика сформованості умінь роботи з навчально-науковим текстом у молодших учнів системи МАН. *Обдарованість: методи діагностики та шляхи розвитку* : матеріали науково-практичного онлайн-семінару (Київ, 23–26 травня 2024 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. С. 628–630. Режим доступу: URL: https://iod.gov.ua/content/events/60/naukovo-praktichniy-onlayn-seminar-obdarovanist--metodi-diagnostiki-ta-shlyahi-rozvitku_publications.pdf?1731592937.9016

10. Шевченко І. М. Мовний конструкт як інструмент із розвитку наукового мовлення молодших школярів. *Звітна наукова конференція за результатами роботи Інституту обдарованої дитини НАПН України в 2023 році* : матеріали конференції (Київ, 6 березня 2024 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України. С. 291–295.

11. Шевченко І. М. Текстоцентричний підхід до формування мовленнєвих умінь молодших школярів у процесі дослідницької діяльності. *Звітна наукова конференція за результатами роботи Інституту обдарованої дитини НАПН України в 2024 році : матеріали конференції* (Київ, 27 грудня 2024 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України. С. 362–366.

Посібники, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. STEAM-освіта: від теорії до практики : методичний посібник / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко, І. М. Шевченко. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. 129 с.

2. Методика дослідницького навчання «Футурум» : навч.-метод. посіб. / І. М. Шевченко, Т. М. Кречотіна, М. І. Довга та ін. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2024. 86 с. (*«Схвалено для використання в освітньому процесі» Рішення експертної комісії з позашкільної освіти від 13.12.2023 (протокол № 4). Зареєстровано у Каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам за № 8.0092-2023*).

3. Навчальна програма з позашкільної освіти. Людина. Світ. Наука. Дослідницько-експериментальний напрям / Л. І. Кулій, І. М. Шевченко, Т. Д. Цвірова та ін. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2024. 52 с. (*«Схвалено для використання в освітньому процесі» Рішення експертної комісії з позашкільної освіти від 13.12.2023 (протокол № 4). Зареєстровано у Каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам за № 8.0084-2023*).

4. Навчальна програма з позашкільної освіти. Науковий калейдоскоп. Дослідницько-експериментальний напрям / І. М. Шевченко та ін. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2024. 125 с.

8. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту. За змістом, науковою новизною та практичною значущістю дисертація Шевченко І. М. на тему «Пропедевтика наукового мовлення молодших школярів у дослідницькій діяльності в системі Малої академії наук України» відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

9. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація відповідає вимогам до оформлення дисертацій, які затверджені наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 зі змінам і доповненнями, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 № 759, написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

10. Рекомендація дисертації до захисту. Дисертація Шевченко Ірини Миколаївни на тему «Пропедевтика наукового мовлення молодших школярів у дослідницькій діяльності в системі Малої академії наук України» відповідає всім вимогам п. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, які висуваються до дисертацій, і рекомендується до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузь знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки у разовій спеціалізованій вченій раді.

Головуючий на засіданні:

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу інноваційних
технологій в освіті обдарованих
(випусковий відділ)
Інституту обдарованої дитини
НАПН України

Микола ПІДДЯЧИЙ

Тригун Микола
Піддячий Микола
Бідач Ірина

